

Herman Lipót Mátrafüreden és Gyöngyösön

A Gyöngyösi Kalendárium 2009. évi kötetének *Gyöngyösi Szép Szavak* című fejezetét Herman Lipót (1884-1972) festőművész 12 rajza illusztrálja, akinek állandó kiállítását a városi könyvtárban tekinthetik meg az érdeklődők. Gyakran kérdezik a látogatók: hogyan került ide a gyűjtemény, mi köze van a festőnek Gyöngyöshöz? Az első kérdésre tudjuk a választ, miszerint Herman Lipót özvegyének, Radó Róza asszonynak az adományaként került a 100 olajképből és ugyanannyi grafikából, valamint személyes tárgyából álló hagyaték városunkba, és nyílt meg 1980 júniusában a kiállítás a Mátra Múzeumban. A további kapcsolódás azonban még kutatásra vár.

Herman Lipót fiatal korától írta szinte napi részletességgel naplóját, amelyben a személyes élmények mellett megjelenik a korabeli művészvilág is. A festő jól ír, sorai élvezetes olvasnivalók, korának egyfajta lenyomatai. Sajnos, a naplók nincsenek Gyöngyösön, azokat a Magyar Nemzeti Galéria Adattára őrzi. A mátrai kötődésekre is ezekben a füzetekben kapunk választ.

Herman Lipót és felesége 1952. december 4 és 17. között két hetet töltött Mátrafüreden, a SZOT üdülő I. sz. épületében.

A ház ma is megvan, az Üdülősor út végén látható, egy idősotthon található benne. Külsője némileg megváltozott, hiszen egy emelettel nagyobb lett, a bejárati részt is bővítették némileg, de a kerítés még ma is ugyanolyan. Azt már a festő leírásából tudjuk, hogy 1952-ben a szobákat és az ebédlő falait a kor divatja szerint szovjet képekkel, Lenin, Sztálin, és Rákosi fotóival, a kis olvasóterem falait pedig a baráti népi demokráciák vezetőinek fényképeivel díszítették.

Hogyan teltek itt a beutalt vendégek napjai? Természetesen pihenéssel, sétákkal, jóízű beszélgetésekkel, olvasással, kártyázással és rádióhallgatással. Akkoriban az volt a szokás, hogy az egyes „turnusok” elején ismerkedési esteket rendeztek. A nagyobb szállodákban külön kultúros köszöntötte vendégeket – így volt ez a jelen esetben is. A festőnek és feleségének ismerősei is akadtak a beutaltak között, mint pl. a Ludas Matyi című humoros magazin felelős szerkesztője, Gádor Béla, vagy egy Dotti nevezetű osztrák hölgy, kinek „keresztény volta dacára tetoválása volt Auschwitzból”, de színészek, zenészek is felbukkantak a társaságban.

A mátrafüredi SZOT üdülő (1952)

A napi program: felkelés elég későn, reggeli 8 – 1/2 10 között, majd séta. Ebéd után pihenés következik, hiszen a 68. évében járó Herman Lipót már igényli a délutáni szunyókálást, de olykor azért szívesen fogyasztanak ebéd után egy-egy dupla feketét, mert így „jobban bírják” a korán sötétedő délutánokat.

Séták, kanasztá-partik és olvasás. Lipi bácsi – mint megjegyezte – egy igen jó olvasmányt vitt magával: Illyés Gyula Petőfiről szóló életrajzi könyvét, amit még az üdülés vége előtt ki is olvasott. A költő élete nagyon érdekelte őt, egy olyan zseninek tartotta, akinek életét szerette volna „megillusztrálni”. Egy minta is volt előtte: Adolf Menzel német grafikus Nagy Frigyesről készített sorozata, de Zichy Mihály grafikáit is követendőként említi. Ez, a Petőfi-illusztrációk elgondolása az ő nagy terve itt Füreden, ugyanakkor egyáltalán nem biztos abban, hogy az el is készül.

Füreden saját bevallása szerint különösebben nem dolgozik, bár a Ludas Matyi részére átad egy békeplakát vázlatot. Az újságot fontosnak tartja, hiszen rengeteg példányt eladtak az belőle. Más feladata is lenne: egy életrajz elkészítésére kérte fel egy lexikon, de annak megírását is rendre halogatja.

Természetesen az élet dolgai, az idő múlása is foglalkoztatják. Számvetést készít magának: „*Hány éves vagyok?*” – kérdi magától, pedig dátum szerint ez nem is időszerű, hiszen április 24-én van a születésnapja. 68 – állapítja meg, és kicsit eljátszik a gondolattal: ez vajon hány hónap, és hány nap, hány éve lakik a mostani lakásában. Továbbviszi a gondolatot: a kelenhegyi lakásába menve, mennyit járt a hegynek felfelé ez idő alatt... 50 éves pályafutása alatt hány képet festett (vagy 4000-et). Mennyi területet kent be festékkel, mennyi négyzetmétert... Mennyi rajzot készített (vagy 20 ezret)... És viccesen: hány jó képet? Hány jó rajzot? Hány cikket írt, hányszor nyomtatták ki a nevét... Hány oldalt firkált tele kézírással – (ez is tekintélyes szám volt, hiszen már a 14.490. oldalnál tartott).

A múlt humorosabb oldalát is nézte: hányszor hazudott, hányszor mondott igazat, vajon hány viccet mesélt, hány bókot mondott, hányszor tett jót, hányszor rosszat... *és ha mindezeket mind összeveti az ember, mire jó az egész?* – kérdezi önmagától.

Mátrafüred tehát a pihenés mellett egyben az összegzés ideje is a festő számára.

Kirándulnak, járják a környéket. A harmadik napon „jól nekiindulnak” – no nem a hegynek –, hanem a síknak, Gyöngyösre, „*mely 6 kilométerre van. Azt hittük, hogy igen gyorsan abszolváljuk a dolgot, hiszen katonai menetelésnél 15 perc alatt járják le az egy kilométert. Nálunk 20 percig tartott s így sem akart vége lenni. Legnagyobb meglepetésünkre látjuk a kilométerkövön jó idő múlva az 5 km jelzést. Rozi persze kezdett már szidni, hogy pont Gyöngyös kell nekem. A 4-es jelzésű kőnél végre elkezdődik a Külváros – egészen érdekes (az út odáig is eléggé az - dacára az országútnak).*

Benn Gyöngyösön nem sok látnivalót abszolválunk, egy volt, – nagyon rossz állapotban lévő urasági lak – a két kapufélfa tetején két-két ócska oroszlánnal, - persze így téli állapotban nem valami jól néz ki. A kéttornyú templomba is bementünk, későbarokk – rossz képekkel, s ócska mai bútorokkal. A nagy vendéglőben ebédeltünk 1/2 2-ig – elég jól –, aztán visszajöttünk 25 perc alatt az autóbusszon!” Utána bizony jól esett a pihenés, különösen Róza asszonynak, akinek alapos izomlázat okozott a sok gyaloglás.

Látták tehát az Orczy-kastélyt, amely a 40-es évek közepétől egyre rosszabb állapotban volt, és a Szent Bertalan templomot is megnézik. A Fő téri nagy vendéglő minden bizonnyal a 12. szám alatt volt található (a későbbi Mátra szálló étterme).

A Fő tér a nagy étteremmel (1955)

A vakációzás valóban annyira „alapos”, hogy nem is rajzolgat semmit, sőt, még csak mulasztás-érzete sem volt. Programot a festő most nem csinált előre, és azt be is tartotta! Gondolatban azért foglalkozik a problémákkal. Tart attól, hogy az egyik kiállításra beküldött 5 képét nem fogadják el – köztük az „Épül Sztálinváros” címűt, és a be nem fejezett Pátzay-portré sorsa is aggasztja. Lehet, hogy éppen ezek miatt „ugrik” a Kossuth-díj, vagy a Munkácsy-érem – vallja be. Írásaiból kiderül, hogy üzleti kapcsolatban állt a Képzőművészeti Alappal, illetve a Képcsarnokkal van (rajtuk keresztül értékesítette képeit).

Nagy terve, hogy a következő egy-két évben, amikor 70. évét tölti be, és 50 éve lesz annak, hogy fest, egy nagyszabású jubileumi kiállítást készít. A leginkább egy önálló tárlatban gondolkodik, mert oda szabadon csinálhat „képecskéket”. Szeretne portrékat, zsáner- és történelmi képeket festeni, valamint jó rajzokat és rajzalbumokat készíteni. (Terve megvalósul, mert 1954-ben az Ernst Múzeumban gyűjteményes kiállítása nyílik.)

Az egyik napon egy pesti színész csatlakozik a társaságukhoz, és Dotti is mesél az auschwitzi napokról. Beülnek a Strand kávézóba, „jóféle rumokra”. Este kultúrműsorként a pedagógus villában (ma: Hegyalja üdülő és étterem) faluszínházi előadás volt, ahol a Szibériai rapszodiából készült darabot látták.

Egy hét elteltével sem rajzol még, pedig már „viszket rá a tenyere”. Továbbra is foglalkoztatja a Petőfi sorozat, ill. rézkarcokat tervez néhány korábbi képéből (*Magányos lovas, Kirándulók, Szabadság hegyen, Kiránduló gyerekek*).

Petőfi-porté (vázlat, 1952)

Akkor is sétálnak, ha borús, ködös az idő. Egy ilyen napon jutnak el a kilátóhoz (valószínűleg a Kozmárhoz), mely ugyancsak megtetszik a festő szemének. „*Érdekes erdő, szép motívumok, a dёр dacára szép kép*” – jegyzi meg útközben. Tervezik a kékesi, vagy a galyatetői kirándulást is, mely végül is elmarad, mert Róza asszonyt ágyba kényszeríti a nátha.

Még a decemberi síkos járdán is tesznek egy sétát az autóbusszállomásig, s közben bevásárolnak a közértben. Rozi szőlőt vesz egy kofától (akinek a festő szerint ez elmaradhatatlan szükséglete), közben férje leskiccel egy udvart – előtanulmányként valamelyik rajzához. Érdekes, hogy szerette az udvarokat megfigyelni, oda bekukucskálni, és az ott látottakat jegyzetfüzetében rögzíteni.

Utolsó előtti nap délutánján a nap is kisüt, és megint tesznek egy sétát, majd délután ismét nagy olvasás következik (Feri barátja amerikai útinaplója). Később elvegyülnek a szálló társalgójában a fiatalok között, akiknek ő volt „Lipi bácsi”, felesége pedig „Lipi néni”. A rádió éppen Rákosi Mátyás beszédét közvetíti a parlamentből, amit ezúttal csoportosan hallgatnak, ők azonban nem hallgatják végig, és 10 óra felé szobájukba vonulnak. Másnap délelőtt hazautaznak Pestre. Otthonában Herman Lipót – a kedves képei között – kellemesen emlékszik vissza a mátrai napokra:

„Aztán maga a telep. Az icipici falucska, mellette a nem tudom milyen gyáriüzemmel. A régi kis templomocska – gótikus oldallal, s barokk faszobrával, kedves kis tornyával – aztán a villarész kétségtelenül nagyon csinos kis villákkal (szebbek mint a balatoniak), a kis téli kertecskékkal, a strandfürdőjével, hegyi patakjaival, tipikus kilátó tornyaival, szép erdei sétaútjaival, – nagyon festőinek elképzelt fáival, országútjaival, s mellette a Kopár legelő hegy, kanyargó vizével (nehezen festhető motívumjaival), kisvasútjával” – szép emlék marad.

Annyira szép, hogy 1953. júniusában valóban visszatér feleségével a Mátrába, ezúttal azonban Mátrászentimrére, ahol újabb élményteli – és ezúttal termékeny – két hetet tölt.

Lovász Béláné

Az írás megjelent:

„Mátrafüred - Az icipici falucska Herman Lipót szemével” címen:

Gyöngyösi Kalendárium 2009 / Főszerk.: Patkós Magdolna. Gyöngyös, 2008.

204-207. p.

- Herman Lipót grafikái a kötetben:

56-76. p.: 12 rajz, köztük: Önarckép (1966)

214-215. p.: Magányos lovas; Vázlat Páris ítéletéhez (1956)